

เรื่องภิกษุมาหงส์

สองสหายออกบวช

ตั้งได้สดับมา สหายสองคนชาวกรุงสาวัดดี ได้บรรพชาอุปสมบทใน (สำนัก) ภิกษุทั้งหลายแล้ว โดยมากเที่ยวไป
ด้วยกัน

ในวันหนึ่งภิกษุสองรูปนั้น ไปสู่ม้าน้ำจรวดี สรงน้ำแล้วผิงแดดอยู่ ได้ยื่นพูดกันถึงสารณียกถา. ในขณะนั้น หงส์สอง
ตัวบินมาโดยอากาศ

ภิกษุรูปหนึ่งติดตาหงส์ด้วยก้อนกรวด

ขณะนั้น ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งหยิบก้อนกรวดแล้วพูดว่า “ผมจักติดตาของหงส์ตัวหนึ่ง” ภิกษุนอกนี้กล่าวว่า “ท่านจักไม่
สามารถ”

ภิกษุรูปที่หนึ่ง : ตาข้างนี้จึงยกไว้, ผมจักยกไว้ติดตาข้างโน้น.

ภิกษุรูปที่สอง : แม้ตาข้างนี้ ท่านก็จักไม่สามารถ (ติด) เหมือนกัน.

ภิกษุรูปที่หนึ่ง : “ถ้าอย่างนั้น ท่านจงคอยดู” แล้วหยิบกรวดก้อนที่สอง คิดไปทางข้างหลังของหงส์. หงส์ได้ยินเสียง

ก่อนกรวดจึงเหลือหวด. ขณะนั้น เธอหยิบก้อนกรวดกลมอีกก้อนหนึ่ง แล้วตีหงส์ตัวนั้นที่ตาข้าง โน้น ให้ทะลุออกตาข้างนี้. หงส์ร้อง มีวนตกลงแทบเท้าของภิกษุเหล่านั้นนั่นแล.

ภิกษุทั้งหลายติเตียนแล้วทูลแก่พระศาสดา

ภิกษุทั้งหลาย ยืนอยู่ที่นั่นๆ เห็นแล้ว จึงกล่าวว่า “ผู้มีอายุเรอบวชในพระพุทธศาสนา ทำปาณาติบาต (นับว่า) ทำกรรมไม่สมควร” แล้วพาภิกษุทั้งสองรูปนั้น ไปเฝ้าพระตถาคต.

พระศาสดาประทานโอวาท

พระศาสดาตรัสถามว่า “ภิกษุ ได้ยินว่า เธอทำปาณาติบาตจริงหรือ?” เมื่อเธอกราบทูลว่า “จริง พระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า “ภิกษุเรอบวชในพระศาสนาที่เป็นเหตุนำสัตว์ออกจากทุกข์ เห็นปานนี้ทำได้แล้วอย่างนี้ เพราะเหตุอะไร? บัณฑิตในปางก่อน เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่ทรงอุบัติ อยู่ในท่ามกลางเรือน ทำความรังเกียจในฐานะแม้มีประมาณน้อย, ส่วนเรอบวชในพระพุทธศาสนาเห็นปานนี้หาได้ทำแม้มาตรว่าความรังเกียจไม่” อันภิกษุเหล่านั้นทูลอ่อนวอนแล้ว ทรงนำอดีตนิทานมา (ตรัส) ว่า :-

ศีล ๕ ชื่อภุชกรรม

“ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าธนัญชัยเสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครชื่ออินทปัตตะ ในแคว้นกुरु, พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระอัครมเหสีของพระราชานั้น ถึงความเป็นผู้รู้เพียงสาวแล้วโดยลำดับ ทรงเรียนศิลปะทั้งหลายในเมืองตักกสิลาแล้ว อันพระบิดาทรงให้ดำรงในตำแหน่งอุปราช ในกาลต่อมา โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่งพระบิดา ได้รับราชสมบัติแล้ว ไม่ทรงละเมิดราชธรรมทั้ง ๑๐ ประการ ทรงประพฤติอยู่ในภุชกรรมแล้ว. ศีล ๕ ชื่อว่าภุชกรรม. พระโพธิสัตว์ทรงรักษาศีล ๕ นั้น ทำให้บริสุทธิ. พระชนนี พระอัครมเหสี พระอนุชา อุปราช พราหมณ์บุโรหิต อำมาตย์ผู้ถือเชือก นายสารถิ เศรษฐี มหาอำมาตย์ผู้เป็นขุนคลัง คนรักษาประตู นางวรรณทาสี ผู้เป็นหญิงงามเมืองของพระโพธิสัตว์นั้น ย่อมรักษาศีล ๕ เหมือนพระโพธิสัตว์ ด้วยประการฉะนี้.

แคว้นกาลิงคะเกิดฝนแล้ง

เมื่อชนทั้ง ๑๑ คนนี้ รักษาภุชกรรมอยู่อย่างนั้น, เมื่อพระราชาทรงพระนามว่ากาลิงคะ เสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครทันทบุรี ในแคว้นกาลิงคะ ฝนมิได้ตกในแคว้นของพระองค์แล้ว, ก็ช้างมงคลชื่อว่าอัญชานาสกะของพระมหาสัตว์ เป็นสัตว์มีบุญมาก. ชาวแคว้นพากันกราบทูลด้วยสำคัญว่า “เมื่อนำช้างนั้นมาแล้ว ฝนจักตก”

พระราชาทรงส่งพวกพราหมณ์ไป เพื่อต้องการนำช้างนั้นมา. พราหมณ์เหล่านั้นไปแล้ว ทูลขอช้างกะพระมหาสัตว์แล้ว, เพื่อจะทรงแสดงอาการขอนี้ของพราหมณ์เหล่านั้น พระศาสดาจึงตรัสชาดกในคตินิบาตนี้เป็นต้นว่า :-

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่แห่งชน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายนทราบศรัทธาและศิลาของพระองค์แล้ว ขอพระราชทาน

แลกทองคำด้วยช้าง ซึ่งมีสีจุกดอกอัญชัน ไปในแคว้นกาลิงคะ”

ก็เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายนำช้างมาแล้ว, เมื่อฝนไม่ตก, ด้วยทรงสำคัญว่า “พระราชานั้นทรงรักษากุศรรวม; เพราะฉะนั้น ฝนจึงตกในแคว้นของพระองค์” พระเจ้ากาลิงคะ จึงทรงส่งพวกพราหมณ์และอำมาตย์ไปอีก ด้วยพระดำรัสว่า “พวกท่านจงจาริกกุศรรวมที่พระราชานั้นรักษาลงในแผ่นดินทองคำแล้วนำมา.” เมื่อพราหมณ์และอำมาตย์เหล่านั้นไปทูลขออยู่, ชนเหล่านั้นแม้ทั้งหมด นับแต่พระราชาก็เป็นต้น กระทำอาการสักว่าความรังเกียจบางอย่างในสิ่งที่ทั้งหลายของตนๆ แล้ว ห้ามว่า “ศีลของพวกเราไม่บริสุทธิ์” ถูกพราหมณ์และอำมาตย์เหล่านั้นอ่อนวอนหนักเข้าว่า “ความทำลายแห่งศีลหาได้มีด้วยเหตุเพียงเท่านั้นไม่” จึงได้บอกศีลทั้งหลายของตนๆ แล้ว.

พระเจ้ากาลิงคะทรงรักษากุศรรวมฝนจึงตก

พระเจ้ากาลิงคะ ได้ทอดพระเนตรกุศรรวมที่พวกพราหมณ์และอำมาตย์จาริกลงในแผ่นดินทองคำนำมา ทรงสมทานบำเพ็ญให้บริบูรณ์ด้วยดี. ฝนจึงตกในแคว้นของพระองค์, แคว้นแคว้นได้เกษมมีภิกษาหาได้โดยง่ายแล้ว.

พระศาสดาครัั้นทรงนำอดีตนิทานนี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า :-

“หญิงแพศยาในครั้งนั้น ได้เป็นนางอุบลวรรณา, คนรักษาประตู ได้เป็นภิกษุชื่อว่าบุณณะ, อำมาตย์ผู้ถือเชือก ได้เป็นกัจจานภิกษุ, และอำมาตย์ผู้เป็นขุนคลัง ได้เป็นโกณฑิยะ, เศรษฐีในครั้งนั้นได้เป็นสารีบุตร, นายสารถิ ได้เป็นอนุรุทธะ, พราหมณ์ได้เป็นกัสสปเถระ, อปราช ได้เป็นนันทบัตติ, พระมเหสี ได้เป็นมารดาของราหุล, พระชนนี ได้เป็นพระนางมายาเทวี, พระเจ้ากู่ระ ได้เป็นพระโพธิสัตว์; พวกเราจงจำชาดกไว้ด้วยอาการอย่างนี้”

ดังนี้แล้ว ตรัสว่า “ภิกษุ บัณฑิตในครั้งก่อน เมื่อความรำคาญแม้มีประมาณน้อยเกิดขึ้นแล้ว, ทำศีลเกทของตนให้เป็นเครื่องรังเกียจแล้วอย่างนี้, ส่วนเธอ บวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้เช่นกับด้วยเรา ยังป่าณาติบาตอยู่ (นับว่า) ได้ทำกรรมอันหนักยิ่งนัก ; ธรรมดาภิกษุ ควรเป็นผู้สำรวมด้วยมือ เท้า และวาจา” ดังนี้แล้วตรัสพระภาษิตนี้ว่า :-

“บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวบุคคลผู้มีมือสำรวมแล้ว มีเท้าสำรวมแล้ว มีวาจาสำรวมแล้ว ยินดีในธรรมอันเป็นไปภายใน มีจิตตั้งมั่นแล้ว เป็นคนโดดเดี่ยว สันโดษว่า เป็นภิกษุ.”